

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ ΕΝΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ.

του Κωνσταντίνου Γανωτή, Φιλολόγου – Συγγραφέως.

Ἡ γλῶσσα μας εἶναι καὶ χρήσιμη γιὰ ὑψηλές θεωρίες καὶ χρηστική. Εἶναι ὅμως καὶ παιδευτική, ἐπιστημονική, αἰσθητική. Στὸν αἰῶνα μας ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ γλωσσική παγκοσμιοποίηση τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας γιὰ τὰ τεχνικοεπιστημονικά καὶ τῶν μηδενιστικῶν πρακτικῶν ὄρων. Συγχρόνως ὅμως στὰ φιλοσοφικά, θεολογικά, αἰσθητικά θέματα ἡ γλωσσική παγκοσμιοποίηση εἶναι ἐλληνική. Καὶ ὄχι μόνον ἡ γλωσσική, ἀλλὰ καὶ ἡ διανοητική παγκοσμιοποίηση εἶναι ἐλληνική.

Γιὰ παράδειγμα, δὲν μπορεῖ κανεὶς σήμερα νὰ παρακολουθήσει μιὰ οἰκονομολογική διάλεξη ἂν δὲν καταλαβαίνει ἀγγλικά. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὅλοι οἱ σύγχρονοι ὄροι εἶναι νεώτερα κατασκευάσματα λέξεων, πὺ τὶς καταλαβαίνουν μόνον οἱ εἰδικοί, πὺ συνηθέστατα δὲν καταλαβαίνουν τίποτε ἄλλο. Οἱ βασικότεροι, οἱ θεμελιακοὶ ὄροι ὅμως καὶ σ' αὐτὸ τὸ χῶρο εἶναι ἐλληνικοί: economy, analysis, synthesis, krisis, euro, nomisma. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου οἱ ἐλληνικοὶ ὄροι ἐπικρατοῦν παγκοσμίως εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς χῶρος, ὁ θεολογικοφιλοσοφικός, ὁ αἰσθητικός, δηλ. ὁ ἰδιάζων πνευματικὸς χῶρος, ὅ,τι δηλ. εἶναι τὸ κατ' ἐξοχήν ἀνθρώπινο καὶ θεῖο στὸν κόσμον αὐτόν.

Βέβαια ἡ ἐκτίμηση τῆς ἐλληνικῆς ὑπεροχῆς στὴν παγκόσμια γλῶσσα θολώνεται ἀπὸ τὸν μιμητισμὸ τῶν πολλῶν Ἑλλήνων πὺ καλύπτουν μ' αὐτόν τὴ μορφωτικὴ τους γύμνια. Αὐτοὶ εἶναι πὺ λένε τὴ συνάντηση

meating, τὴ δημοσκόπηση gallop, τὸ δίχτυ site, τὸ ἀγαπῶ love, τὸ ἐν τάξει okay καὶ πολλά, πολλά ἄλλα.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως ἡ παγκόσμια διανόηση καὶ στὶς μέρες μας δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ χωρὶς τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Καὶ δὲν τὸ λέμε αὐτὸ μὲ καύχηση, γιὰτὶ δὲν εἴμαστε οἱ νεόπλουτοι τοῦ πολιτισμοῦ, εἴμαστε ἡ αὐθεντικὴ θεμελιακὴ ἀρχὴ τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ.

Σ' ἓνα περίπατο μὲ φίλους Ἑλληνογερμανοὺς στὸ Tubingen βρέθηκα μπροστὰ σὲ μιὰ πληθώρα (ἀγγλιστὶ plethora) Γερμανοαγγλικῶν ἐπιγραφῶν, ποὺ κάτι μοῦ θύμιζαν: π.χ. Psychological School, Theological, Bibliothec, Philosophic, Gynecological clinic, Encyclopedia, Pedagogic, Orthopedic, Ophthalmological, neurologic, history, Mythologia, ἀλλὰ καὶ athletic stadium καὶ Archaeological museum, ἀκόμα καὶ μιὰ μεγάλη ἐπιγραφή "Souvlaki mit dem pita"!

Ὅταν γύρισα ἀπὸ τὸν περίπατο μοῦ ἦρθαν στὸ νοῦ κι αὐτά, ποὺ δὲν εἶχα ἐπεξεργαστεῖ ὡς τότε, ὅτι λ.χ. τὸ ἄρωμα τὸ λένε aroma, τὴν Ἐκκλησίαν kirche, δηλ. κυριακὸν οἶκημα, τὸν κατάλογο kataloge, ὅτι ὁ ἅγιος Cadoc ἔχει τὸν τίτλο Thaumaturgus, τὸ πάρκο τῆς Νεάπολης στὴν Ἰταλία λέγεται Pausilyron, τὰ ἀντίδωρα στοὺς Οὐαλοὺς λέγονται eulogiae καὶ οἱ Καθολικοὶ λέγονται Catholics, τὸ δερμάτινο χειρόγραφο λέγεται codex ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη κώδιον (δέρμα).

Ὁ θρίαμβος τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι στὴν Ἰατρικὴ, ὅπου ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὰ κόκκαλα ἔχει τὴ ρίζα oste (ἀπὸ τὸ ὀστοῦν), ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὸ δέρμα ἔχει τὴ ρίζα derma, τὰ νευρολογικὰ τὴ ρίζα neuro, ἀκόμα καὶ τὰ οὐρολογικὰ, αἱματολογικὰ (καὶ μάλιστα μὲ τὸ h μπροστὰ, γιὰ νὰ δηλώσει τὴ δασεῖα τῆς λέξης αἷμα). Παράδειγμα τῆς σχέσης τῆς Ἰατρικῆς μὲ τὴ Μυθολογία μας εἶναι ὁ ὄρος Arotitanosis ποὺ σημαίνει τὴν ἐπικάλυψη σπλάγχων ἢ ἀγγείων τοῦ σώματος μὲ ἀσβέστιο, ὅπως καταπλάκωθηκε ὁ τυφώνας ἀπὸ τὸ Δία μὲ τὸ βράχο τῆς Σικελίας κατὰ τὴν Τιτανομαχία.

Οἱ Ἄγγλοι λ.χ., γιὰ νὰ δηλώσουν ἀκόμα καὶ σύγχρονους τεχνικοὺς ὄρους, χρησιμοποιοῦν ἑλληνικὴ ὀρολογία ὅπως aeroplane, airport, dynamic (δὲν τοὺς ἱκανοποιεῖ τὸ power), phantasy, ἰκον γιὰ τὶς βυζαντινὲς μόνον εἰκόνες, exocet γιὰ τοὺς πυραύλους ποὺ κινοῦνται ξυστὰ πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα ὅπως τὸ ἐξώκητος, δηλ. τὸ χελιδονόψαρο.

Δὲν θὰ βροῦμε τέλος στὴν ἀπαρίθμηση τῶν ἑλληνικῶν ὄρων ποὺ λειτουργοῦν μέσα στὶς διαδεδομένες καὶ μὴ γλῶσσες τοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ παγκοσμιοποίηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας δὲν ἐνόχλησε κανένα ξένο,

μάλιστα τούς περισσότερους ἀπ' αὐτούς τούς ὄρους τούς διεκδικοῦν γιὰ δικούς τους καὶ ἀγνοοῦν τὴν ἑλληνική τους προέλευση. Καὶ ἡ γλῶσσα μας σὰν μακρόθυμη καὶ ἐλεήμων προσφέρει τ' ἀγαθὰ τῆς πλουσιοπάροχα σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου. Ὀνομάζονται λ.χ. οἱ Ἰνδονήσιοι μὲ ἑλληνικὸ ὄνομα χωρὶς νὰ ξέρουν οἱ περισσότεροι ὅτι ὑπάρχουν Ἑλληνας καὶ Ἑλλάδα.

Ὁ μικρὸς Ἄγγλος, ποὺ μαθαίνει ἀπὸ νωρὶς ὅτι τὸ animal σημαίνει ζῷο, καταλαβαίνει ὕστερα καὶ τούς ὄρους animalcule (ζωῦφιο), animism (κτηνωδία), animality (βασίλειο τῶν ζώων ἀλλὰ καὶ κτηνωδία). Δὲν πρέπει νὰ καταλαβαίνει ὅμως γιατί ὁ ζωολάτρης, ἡ ζωολογία, ὁ ζωολογικός, ὁ ζωομορφικός, ἡ ζωοτεχνία, ζωοτεχνικός, ζωόφιλος, ζωόφυτο, ζωολόγος παράγονται ἀπὸ τὴ ρίζα ἐνὸς ἄλλου ὄρου, ποὺ μόνον ἀγγλικὸς δὲν εἶναι, τοῦ ὄρου ζῷον. Καὶ μάλιστα οἱ ὄροι μὲ τὴν ἑλληνική ρίζα «ζῷ» ἐκφράζουν τὶς πιὸ πνευματικές, ἐπιστημονικές καὶ ἐν γένει θεωρητικές σημασίες, ἐνῶ οἱ παράγωγοι τοῦ animal ὄροι ἐκφράζουν ἢ κακὲς ἢ ἔστω τὶς πιὸ ὑλικὲς καὶ πρακτικὲς σημασίες.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ πάρα πολλοὺς ἄλλους ἀγγλικούς ὄρους (παράγωγα), ποὺ ἅμα ἰδοῦμε ποιὲς σημασίες δηλώνονται μὲ τὶς ἀγγλικὲς ρίζες καὶ ποιὲς μὲ τὶς ἑλληνικὲς, θὰ διαπιστώσομε ὅτι μὲ τούς ἑλληνικούς ὄρους ἀποδίδονται οἱ πιὸ ἐπιστημονικὲς - θεωρητικὲς σημασίες, ἐνῶ μὲ τὶς ἀγγλικὲς ρίζες δηλώνονται οἱ ἀρνητικὲς ἢ πρακτικὲς σημασίες, ποὺ σχετίζονται κυρίως μὲ τὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία. Οἱ ὄροι λ.χ. μὲ βάση τὴ λέξη water μᾶς δίνουν τὶς ἔννοιες ὑδαρής, γλοιώδης τύπος, ὑδροχόος, ὑδροφόρος, ὑδρατμός, ὕδρευση, ὑδραντλία, ὑδράργυρος, ἐνῶ μὲ τὸν ἀγνωστο γι' αὐτούς ὄρο ὕδωρ καὶ μὲ τὴ ρίζα τοῦ «ὑδρο» παράγονται πολλοὶ ὄροι ὅπως hydroscope, carbohydrate, hydrodynamic, hydroelectric, hydrotherapy, hydrotherapeutic, hydrocele (ὑδροκήλη), hydraulic, hydrogen cyanide, hydrostatic, hydrophiles, hydrophobia, hydrochloric, hydroplane καὶ ἄλλοι πολλοὶ παράγωγοι αὐτῶν.

Συχνὰ θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι καταφεύγουν στὴν ἑλληνική, γιὰ νὰ δηλώσουν μὲ σαφήνεια βασικούς θεολογικούς καὶ φιλοσοφικούς ὄρους. Ἡ Ἀγγλικὴ λ.χ. ἔχει τὴν ἴδια λέξη substance, γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση καὶ γι' αὐτὸ στὴ θεολογία τουλάχιστον ἀναγκάζονται νὰ καταφεύγουν στὴν ἑλληνική λέξη hypostasis ἐνῶ γιὰ τὴν ὑπαρξη ἔχουν τὸν ὄρο existence. Καὶ ὁ Ἰουστίνος Πόποβιτς γιὰ νὰ ἀποδώσει τὸν ὄρο Λόγος, δὲν ἱκανοποιοῦνταν μὲ τὸν ὄρο verb ποὺ

χρησιμοποιοῦν ὅλες οἱ εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, κατέφυγε στὴ γραφὴ Logos. Τὸ λατινικὸ verbum, ποὺ ἐπαναλαμβάνουν οἱ εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, εἶναι οὐδετέρου γένους καὶ σημαίνει μιὰ συγκεκριμένη λέξη ἢ φράση. Τὴ λέξη Λόγος ὅμως ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τὴν πῆρε καὶ τὴν βρῆκε πολὺ κατάλληλη γιὰ τὸ Εὐαγγέλιό του. Τὸ ἴδιο εἶχε κάνει καὶ ὁ μέγας ρήτορας τῶν Λατίνων μὲ τὴ λέξη ἰδέα, ποὺ τὴν ἄφηνε ἀμετάφραστη, γιατί ἄλλωστε δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀντίστοιχη στὴ γλῶσσα τῶν ἀνίδεων Λατίνων.

Μέχρι τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶδαμε τὴ χρησιμότητα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ὡς γλώσσας ποὺ δίνει σαφεῖς καὶ ἐναργεῖς δηλώσεις τῶν ἐννοιῶν. Μπορεῖ ὅμως κάποιος διαβάζοντας τὸ Θουκυδίδη νὰ διαπιστώσει αὐτὰ τὰ χαρίσματα τῆς Ἀττικῆς γλώσσας, ὅπως καὶ διαβάζοντας τὶς ἐξυπνάδες τοῦ Πρωταγόρα ἢ τὶς μηδενιστικὲς μυθοπλασίες τοῦ Κριτία. Ἀκόμα, παρακαλῶ, καὶ τὶς οὐτοπίες τῆς Πλατωνικῆς πολιτείας. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν στὴ Γραμματεία μας ὠφελιμότερα γιὰ τὴν ψυχὴ μας κείμενα, ἂν δὲν ὑπῆρχαν σοφότερα λόγια (ἀκόμα καὶ τῶν ἴδιων συγγραφέων κάποτε), τότε ἡ γλῶσσα μας θᾶφηνε τὴ μνήμη ἐνὸς κατάλληλου ἐργαλείου γιὰ διαρρηκτες. Ποιόν θὰ ὠφελοῦσαν τότε οἱ ἀρετὲς τῆς γλώσσας μας.

Ὁ Κριτίας λ.χ. σὲ τέλεια Ἀττικὴ γλῶσσα μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ θεοὶ ἐφευρέθηκαν, γιὰ νὰ τρομάζουν τοὺς κακοποιούς, ποὺ κατόρθωσαν νὰ κρυφτοῦν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς δικαιοσύνης. Καὶ οἱ ἰθύνοντες τῆς παιδείας μας βρῆκαν τὸ μάθημα αὐτὸ κατάλληλο γιὰ τὰ βιβλία τῆς γλώσσας τοῦ Γυμνασίου, ὥστε νὰ νοήξουν τὰ μάτια τῶν Ἑλληνοπαίδων σχετικὰ μὲ τὸ αἶσθημα τῆς θρησκείας! Καὶ δὲν εἶδαν τὸ ἄλλο χωρὶ ἀπὸ τοὺς Νόμους τοῦ Πλάτωνα, ὅπου ἀπαντᾷ ὁ Σωκράτης σ' ἓνα νέο, ποὺ δηλώνει ἄθεος. Τοῦ ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Σωκράτης:

«ἜΩ παῖ, νέος εἶ· προῖών σε ὁ χρόνος ποιήσει πολλὰ ὧν νῦν δοξάζεις μεταβαλόντα εἰς τάναντία τίθεσαι· περίμεινον οὖν εἰς τότε κριτῆς περὶ τῶν μεγίστων γενέσθαι». Καὶ συνεχίζει δηλώνοντας στὸ νέο ὁ Σωκράτης ὅτι πολλοὶ στὰ νιάτα τους δηλώνουν ἄθεοι ἀλλὰ πολὺ λιγότεροι λένε τὸ ἴδιο στὰ γεράματά τους. Νά, ποὺ ἡ ὠραία γλαφυρὴ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνα ἔδωσε ἓνα καλὸ μάθημα κατὰ τῆς ἀθείας καὶ ἀξιοποιήθηκε.

Ὁ Πλάτων εἶναι ποὺ μᾶς ἔδωσε μὲ τὸ γλαφυρὸ του τρόπο τὸ μάθημα ὅτι «ἡ μάθηση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀνάμνηση τῶν ὅσων εἶχε μάθει ἡ ψυχὴ πρὶν νὰ γεννηθεῖ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον». Ἔτσι ἀποκάλυψε μαντικὰ θᾶλεγε κανεὶς τὴν ψυχολογία τοῦ βάθους.

Ἀκό-μα, ἔδωσε ἓνα μεγαλοφυῆ ὄρισμὸ τῆς ψυχῆς χωρίζοντάς την σὲ τρία, στὸ λογιστικό, στὸ θυμοειδὲς καὶ στὸ βουλευτικό, χωρισμὸ ποὺ τὸν ἀποδέχτηκαν καὶ οἱ Πατέρες στὶς θεολογικὲς τους διατριβὲς μὲ τὴ διαφορὰ μόνον ὅτι ὁ νοῦς εἶναι στὴ Θεολογία μας κάτι πολὺ μεγαλύτερο ἀπ’ τὸ λογιστικό, εἶναι τὸ πνευματικὸ συνειδητὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ὁδηγεῖ ὅλη τὴν ὑπόστασιν στὸ δρόμο τῆς θέωσης.

Ἡ ἴδια γλῶσσα εἶναι αὐτή, ποὺ τόσο καθαρὰ διατύπωσε τὸ δόγμα τοῦ φασισμοῦ μὲ τὴ γραφίδα τοῦ Θουκυδίδη «οὐδεὶς πω παρατυχὸν ἰσχύϊ κτήσασθαι προθεὶς (ἐνν. τὸν δίκαιον λόγον) τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετράπετο» (κανεὶς ποὺ τοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ πάρει κάτι μὲ τὴ δύναμή του δὲν ἀπέφυγε νὰ κερδίσει προβάλλοντάς τὸ δίκαιο). Καὶ ἀκόμα τὸ «οἷς ἂν ἐξῆ βιάζεσθαι, δικάζεσθαι οὐδὲν δεῖ» (σὲ ὅποιους ὑπάρχει δυνατότητα νὰ ἐκβιάζουν δὲν χρειάζεται καθόλου νὰ δικάζονται). Εἶναι φράσεις μὲ τέλεια ἐπιγραμματικὴ διατύπωση, ποὺ μαρτυροῦν τὴν πιὸ ἀδίστακτη κυνικότητα στὴν πολιτικὴ σκέψη καὶ πράξη.

Πάντως δὲν ἔμεινε ἀθάνατη στὴ μνήμη τῶν λαῶν καὶ στὴν πράξη ἡ γλῶσσα μας γιὰ τέτοια λόγια. Λίγοι ἴσως ὑποψήφιοι στρατοκράτορες ἐνετρύφησαν σ’ αὐτὰ τὰ κείμενα, γιὰ νὰ βροῦν τὴ θεωρητικὴ τους κατάρτιση στὸν κυνικὸ μιλιταρισμὸ, ὅπως τὰ σύγχρονα ἀμερικανικὰ γεράκια, ποὺ ἐξομολογοῦνται ὅτι διαβάζουν πολὺ Θουκυδίδη τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων μᾶς προσφέρει δυὸ ὑπέροχες σελίδες στὸν διάλογο Ἀλκιβιάδης Β’ ὅπου παρουσιάζει τὸν Σωκράτη νὰ ἀποτρέπει τὸν μαθητὴ τοῦ Ἀλκιβιάδη ἀπὸ μία θυσία μέχρι νᾶρθει ἐκεῖνος ποὺ θὰ μᾶς διδάξει σὲ ποιὸ Θεὸ πρέπει νὰ θυσιάζομε καὶ μὲ τίνος εἴδους θυσία. Καὶ στὴν ἐρώτηση τοῦ μαθητῆ πότε θᾶρθει αὐτὸς ὁ ἀναμενόμενος ἀπαντᾷ «ἤξει οὐ διὰ μακροῦ» (θᾶρθει καὶ δὲν θάργησει). Καὶ προσθέτει ὅτι θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἀχλύν, ποὺ σκεπάζει τὰ μάτια μας καὶ τότε θὰ ἰδοῦμε καθαρὰ τὴν ἀλήθεια. Ἐδῶ ἔχομε ἓνα καθαρὰ Μεσσιανικὸ χωρίο τοῦ Πλάτωνα.

Τέτοια κείμενα γράφτηκαν πολλὰ στὴ γλῶσσα μας κι ἀπ’ αὐτὰ ὠφελήθηκεν ὁ κόσμος κι ἐδόξασε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Αὐτὸ ἔκανε καὶ τὸν Thomas Elliot τὸ 1945 νὰ πεῖ στὸν δικὸ μας Σεφέρη ὅτι «μιὰ ἐπίσκεψη στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἐπίσκεψη στὴν μητέρα». Ἀπὸ τέτοια κείμενα κι ἀπὸ τέτοιο λαὸ παρηγορήθηκαν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς καὶ μᾶς ἀγαποῦν κρυφὰ καὶ φανερά.

Μέσα στην καρδιά του λεγόμενου «Χρυσού αιώνας», ο τραγικός Αίσχύλος προφητεύει ότι ο λυτρωτής του Προμηθέα θάρθει μετά από δεκατρείς γενιές δηλαδή ακριβώς στα χρόνια που γεννήθηκε ο Χριστός. Καί ότι προϋπόθεση γι' αυτό είναι να βρεθεί και να θελήσει ένας Θεός να περπατήσει γι' αυτόν στα βάθη του όλοσκότεινου Άδου. Είδε ο Αίσχύλος την είς Άδου κάθοδον!

Και ο Σοφοκλής απ' την καρδιά του Χρυσού αιώνας είδε τη ματαιότητα του παγκόσμιου πολιτισμού, που εξευτελίζεται πριν απ' το θάνατο και αφανίζεται μετά απ' το θάνατο και τίναξε αυτόν τον κεραυνό «Ίω γενεαί βροτῶν, ως ἄρα ὑμᾶς ἴσας και τὸ μηδὲν ζώσας ἐναριθμῶ...» (Άλλοίμονο γενιές ανθρώπων, γιατί (σᾶς βλέπω και) σᾶς βαθμολογῶ να ζείτε ἴσα με τὸ μηδέν). Τί μάθημα ἦταν αὐτὸ γιὰ τὴν παγκόσμια ἱστορία! Αὐτὸς ὁ ποιητὴς στὸ ἴδιο ἔργο Οἰδίπους Τύραννος διακηρύττει ἐπιγραμματικά: «Υβρις φυτεύει τύραννον» (Ἡ ἀμαρτία γεννάει τὴν ἐξουσία).

Και ὁ πολυαγαπημένος τῆς νεολαίας τραγικὸς Εὐριπίδης σὴν ἀρχὴ τῆς ποιητικῆς του καριέρας κιόλας καταπιάστηκε με τὸ καίριο ὑπαρξιακὸ θέμα τοῦ θανάτου και τῆς Ἀνάστασης ποὺ τὴν παρουσιάζει σὰν τρεμουλιαστὴν ἐλπίδα. Αὐτὸ γίνεται στὸ δράμα Ἄλκηστις. Ὅταν πῆραν τὴν ἡρωίδα, ποὺ πέθανε ἀπ' τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν ἄντρα της, και τὴν πῆγαν νὰ τὴν θάψουν, ὁ χορὸς ξεσπάει σ' ἕνα σπαρακτικὸ στάσιμο:

Ἦ Πελίου θύγατερ, χαίρουσά μοι εἰν Ἄϊδαο δόμοισιν Στ. 435

τὸν ἀνάλιον οἶκον οἰκετεύοις.

ἴστω δ' Ἄϊδας ὁ μελαγχαίτας θεὸς ὃς τ' ἐπὶ κώπα

πηδαλίω τε γέρων

νεκροπομπὸς ἴζει,

πολὺ δὴ πολὺ δὴ γυναῖκ' ἀρίσταν

λίμνην Ἀχεροντίαν πορεύ-

σας ἐλάτα δικώπῳ.

... ..

εἴθ' ἐπ' ἐμοὶ μὲν εἴη,

δυναίμαν δέ σε πέμψαι

φάος ἐξ Ἄϊδα τεράμνων

καὶ Κωκυτοῖο ῥεέθρων

ποταμῖα νερέτρα τε κώπα.

... ..

Ὁ Εὐριπίδης εἶχε διαβάσει μὲ πόνο τὸ χωρίο στὸν Ὀμηρικὸ Ὑμνο εἰς Ἀπόλλωνα, ὅπου οἱ ἄνθρωποι λένε τὸ μεγάλο τους παράπονο γιὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ βάσανα:

**... τλημοσύνας, ὅσ' ἔχοντες ὑπ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
ζώουσ' ἀφραδέες καὶ ἀμήχανοι, οὐδὲ δύνανται
εὐρέμεναι θανάτοιο τ' ἄκος καὶ γήραος ἄλκαρ
(τὰ βάσανα τῶν ἀνθρώπων ὅσα ἔχοντας ζοῦν κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία
τῶν ἀθανάτων θεῶν ἀνίκανοι νὰ σκεφτοῦν καὶ νὰ πράξουν, οὔτε
μποροῦν νὰ βροῦν τοῦ θανάτου γιατρικὸ κι ἀποτρεπτικὸ τῶν
γηρατιῶν).**

Καὶ παράστησε στὴ σκηνὴ τὸ θεάνθρωπο Ἡρακλῆ νὰ φέρνει πίσω στὸ παλάτι ἀναστημένη τὴν Ἄλκηστη, ποὺ θὰ μείνει βουβὴ γιὰ τρεῖς με-
ρες.

Στὸ δράμα Μήδεια ὁ Εὐριπίδης ἀπαξιώνει ὅλα τὰ τραγούδια τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ποὺ προορίζονται νὰ τραγουδιοῦνται στὰ συμπόσια. Ἐκεῖ λέει τί χρειάζονται, ἀφοῦ ὑπάρχουν τὰ ωραῖα φαγιά:

**... στυγίους δὲ βροτῶν οὐδεις λύπας
ἠῦρετο μούση καὶ πολυχόρδοις
ῶδαῖς παύειν, ἐξ ὧν θάνατοι
δειναί τε τύχαι σφάλλουσι δόμους
(τις μισητὲς λῦπες κανένας δὲν βρῆκε (τρόπο) νὰ καταπαύει μὲ
ποιήματα καὶ πολύχορδες ῶδές, λῦπες ποὺ θάνατοι ἔρχονται ἀπ'
αὐτὲς καὶ φοβερὲς ἀρρώστιες καταστρέφουν τὰ σπίτια...).**

Ὅποτε ἀκούω τοὺς Παρακλητικοὺς κανόνες καὶ τ' ἀναστάσιμα τροπάρια, ἀπευθύνομαι μέσα μου στὸν Εὐριπίδη καὶ τοῦ λέω:

Νά, Εὐριπίδη, τὰ τραγούδια ποὺ λαχτάρησες τόσο πολὺ ἦρθαν ἐπιτέλους! Εἶναι ἡ γλῶσσα μας αὐτή, ποὺ ἔδωσε τρόπο ἔκφρασης στὸν ποιητὴ νὰ ἀπαξιώσει δραματικὰ τὴν εἰδωλολατρία μὲ τὸ στόμα τῆς τροφοῦ στὸ δράμα Ἰππόλυτος (στ. 189 κ.έ.).

**Πᾶς δ' ὀδυνηρὸς βίος ἀνθρώπων
κούκ ἔστι πόνων ἀνάπαυσις,
ἀλλ' ὅ τι τοῦ ζῆν φίλτερον ἄλλο**

σκότος ἀμπίσχων κρύπτει νεφέλαις·
 δυσέρωτες δὴ φαινόμεθ' ὄντες
 τοῦδ' ὅ τι τοῦτο στίλβει κατὰ γῆν,
 δι' ἀπειροσύνην ἄλλου βιότου
 κούκ ἀπόδειξιν τῶν ὑπὸ γαίας,
 μύθοις δ' ἄλλως φερόμεσθα.
 (Ὅλος τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος εἶναι ὀδυνηρὸς
 καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπ' τὰ βάσανα ἀνάπαυση
 ἀλλὰ ὅ,τι πιὸ ἀγαπητὸ ὑπάρχει ἀπ' τῆ ζωῆ ἄλλο,
 σκοτάδι τὸ τυλίγει καὶ τὸ κρύβει στὰ σύννεφα.
 Κακοερωτευμένοι δὰ φαινόμεσθε νὰ εἶμαστε
 μ'αὐτὸ ἐδῶ, ὅ,τι γυαλίζει πάνω στὴ γῆ,
 ἐπειδὴ ἔχομε ἄγνοια ἄλλης ζωῆς
 καὶ ἀγνοοῦμε αὐτά, ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπ' τὴ γῆ·
 μὲ παραμύθια μάταια τραβολογιόμαστε).

Κι ὁ κόσμος ἔβλεπε καὶ ξανάβλεπε, ἄκουγε καὶ ξανάκουγε τὰ δρά-
 ματα τοῦ Εὐριπίδη στὰ θέατρα μέχρι τὰ χρόνια ποὺ ἦρθε ὁ καρπὸς μὲ
 τὸ κάλεσμα: «ἀγνώστῳ Θεῷ». Καὶ τότε ἡ τραγωδία καταλύθηκε, ὁ κό-
 σμος κράτησε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς σωσίβιο κι ὁ Θεὸς ἐχάρισε στοὺς
 Ἑβραίους καὶ στὸν κόσμον ὅλον δῶρα ἑλληνικά, τὴ Μετάφραση τῶν 70'
 καὶ τὸ κείμενο Σοφία Σολομῶντος. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ ὑπέροχα κείμενα
 δὲν θρηνεῖ πιά ὁ ἄνθρωπος· γιὰ πρώτη φορὰ στὴ γραμματεία μας
 ἀκούγεται ἀλαλαγμὸς θριάμβου πάνω στὸ θάνατο:

**Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου καὶ αἰνέσει σε καὶ τὰ κρίματά σου βοηθήσει μοι..
 (Θὰ ζήσει ἡ ψυχὴ μου, Κύριε, καὶ θὰ σοῦ τραγουδήσει καὶ ἡ
 δικαιοσύνη τῆς ἀγάπης σου θὰ μὲ βοηθήσει...)**

Ἀμφισβητήθηκε, κουρελιάστηκε (ἐπιτρέψτε μου τὴ λέξη) ὁ θάνα-
 τος σὲ κείμενο ποὺ γράφτηκε ἀπὸ Ἑβραῖο γιὰ Ἑβραίους ἀπ' εὐθείας
 στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴ μόνη γλῶσσα ποὺ μιλοῦσαν κι ἔγραφαν οἱ
 Ἑβραῖοι τῆς Ἀλεξάνδρειας, τὴ Σοφία Σολομῶντος.

Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ καὶ οὐ μὴ ἄψηται αὐτῶν βάσανος.
 Ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξο-
 δος αὐτῶν, καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα, οἱ δὲ εἰσὶν ἐν εἰρήνῃ· καὶ

γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἢ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης· καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται.

Κι ἀπὸ τότε οἱ μάρτυρες πέθαιναν ἀλαλάζοντας ἰαχὲς νικητήριες. Καὶ γίνηκε ἡ γλῶσσα μας μάχαιρα τοῦ πνεύματος, ἐργαλεῖο πολύτιμο στὰ χέρια γιγάντων τῆς σκέψης, τῆς Θεολογίας, τῆς ποίησης, τῆς μουσικῆς. Ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τῶν αἰώνων ἀναδείχτηκε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Σῦρος αὐτός, ποὺ ἐπλούτισε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μὲ μιὰν ὀλόκληρη βιβλιοθήκη συγγραμμάτων. Γι' αὐτὸν τὸν ἐκ Συρίας Ἑλληνοιστὴν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον γράφει ὁ πολὺς Wilamowitz: «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς του, ἀκόμα καὶ οἱ ὄπαδοὶ τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας καὶ οἱ συνεχιστὲς τοῦ Πλάτωνος, εἶναι βάρβαροι κακοτέχνες συγκρινόμενοι μὲ αὐτὸν τὸν ἐκ Συρίας χριστιανό, ὁ ὁποῖος περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη ἀξίζει νὰ συγκριθεῖ ὡς πρὸς τὸ ὕφος μὲ τὸν Δημοσθένη... Πρέπει νὰ παραβάλλει κανεὶς (τὶς ὁμιλίαις τοῦ Χρυσοστόμου) μὲ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Πρόκλου στὸν Πλάτωνα, γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ποιὸς εἶναι στὴν πραγματικότητα ὁ κληρονόμος τοῦ σωκρατικοῦ πνεύματος... Τὸ ἀττικὸ ὕφος τοῦ Χρυσοστόμου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα μέσον ποὺ τὸ διδάχτηκε, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀρμονικὴ ἔκφραση μιᾶς ἀττικῆς ψυχῆς». (Die Griechische und Lateinische Literatur und Sprache, Berlin 1905, σελ . 212). Τί νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους Ἱεράρχες καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, «τὰ πάγχρυσά στόματα, τοὺς ἀστέρας τοῦ νοητοῦ στερεώματος», ποὺ μᾶς φώτισαν μὲ χιλιάδες τόμους ἀληθινῆς σοφίας. Ἀπ' τὰ ψίχουλα αὐτῆς τῆς σοφίας προσπαθοῦμε νὰ τραφοῦμε κι ἐμεῖς.

Καὶ στὴν ποίηση μὲ τὴν ἀρχαία σημασία (ποίηση καὶ μουσικὴ) πῆρε τὰ πρωτεῖα ἡ Συρία μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὴ γραφίδα τοῦ

Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ παραδέρφου του Κοσμᾶ καὶ πλειάδα ἄλλων κανονογράφων ποὺ διετράνωσαν τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας μας χαριέστατα.

**«Ἐσωσε λαὸν, θαυματουργῶν Δεσπότης ὑγρὸν θαλάσσης, κῦμα
χερσώσας πάλαι. Ἐκὼν δὲ τεχθεὶς ἐκ Κόρης, τρίβον βατὴν Πόλου
τίθησιν ἡμῖν...», ὁ Δαμασκηνὸς καὶ
«Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε...» ὁ Κοσμᾶς.**

Καὶ πορεύτηκε τὸ Γένος μ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα, μ' αὐτὰ τὰ γράμματα μέσ' ἀπὸ τὴν πολυτάραχη Ἱστορία, μὲ τοὺς θριάμβους καὶ τὰ μεγάλα λάθη καὶ ἐγκλήματα τῶν ἀρχόντων του γατζωμένος στὴ σωσίβιο λέμβο τῆς θείας Λειτουργίας, τῆς Ὀκτωήχου, τοῦ Τριωδίου. Μέσα στὴν Ὀκτώηχο, τὸ Ἀναγνωστικὸ τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς Τουρκοκρατίας, λάμπει τὸ ὠραιότερο ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐμβατήριο: εἶναι τὸ δοξαστικὸ τοῦ Α' ἤχου:

**Τὴν παγκόσμιον δόξαν, τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν, καὶ τὸν
Δεσπότην τεκοῦσαν, τὴν ἐπουράνιον πύλην, ὑμνήσωμεν Μαρίαν τὴν
Παρθένον, τῶν Ἀσωμάτων τὸ ἄσμα καὶ τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα·
αὕτη τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας καθελοῦσα, εἰρήνην ἀντεισῆξε, καὶ τὸ
βασίλειον ἠνέωξε. Ταύτην οὖν κατέχοντες, τῆς πίστεως τὴν ἄγκυραν,
ὑπέρμαχον ἔχομεν, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Κύριον. Θαρσεῖτω τοίνυν,
θαρσεῖτω λαὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ Αὐτὸς πολεμήσει τοὺς ἐχθρούς, ὡς
παντοδύναμος.**

Ἡ γλῶσσα μας ἔλαμψε καὶ μὲ ἀριστουργήματα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου ὅπως εἶναι τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ εἶναι κομψοτεχνία τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης. Ἀκοῦστε ἓνα ἀκριτικό:

**Μὲ γέλασάνε τὰ πουλιά, τῆς Ἀνοιξης τ' ἀηδόνια
μὲ γέλασαν καὶ μοῦπανε πὼς Χάρος δὲν μὲ παίρνει,
καὶ φτιάνω τὸ σπιτάκι μου ψηλότερ' ἀπὸ τᾶλλα,
μ' ἐφτὰ ὀχτῶ πατώματα μ' ἐξῆντα παραθύρια.
Στὸ παραθύρι κάθομαι, τὸν κάμπον ἀγναντεύω,
βλέπω τὸ Χάρο νᾶρχεται στὸν μαῦρον του καβάλλα.**

Κι ὁ Κρητικὸς ποὺ μὲ τὴ λύρα του συνθέτει ἀριστουργήματα μουσικῆς καὶ δογματικῆς σοφίας μᾶς τραγουδεῖ:

– Ἐσύ, Χριστέ μου, ποὺ μπορεῖς, γιατί ἄλλοι δὲν μποροῦνε κάνε οἱ πίκρες ποὺ περνῶ, χαρὲς νὰ μοῦ γενοῦνε.

– Πλάσμα Σου εἶμαι, Κύριε, κι ἄς εἶμαι κολασμένη, ἄνοιξε τὴν Παράδεισο νὰ μπῶ κι ἐγὼ ἢ καημένη.

– Μικρὴ μου τὴν ἀγάπη μας τὴ θέλω μπιστεμένη, σὰν τὴν Ἁγία Τράπεζα νᾶναι θεμελιωμένη.

Κι ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς ποὺ μεγάλωσε στὴν Ἰταλία κι ἔγραφε στὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα, μπόρεσε μόνο μὲ τὴν Ἑλληνικὴ νὰ φορέσει τὸ φωτοστέφανο τῆς ἀγιότητος στὴν Ἐλευθερία ὅπως τὴν ἔνωσαν οἱ Ἕλληνες μαρτυρικὴ «ἀπ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά...».

Αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ ὁμορφιὰ τοῦ ἥθους καὶ τοῦ λόγου ἀποπνέουν καὶ κάποια λυρικὰ τῶν τραγωδιῶν, ποὺ δὲν ξεπεράστηκαν στὴν παγκόσμια λογοτεχνία. Ὁ Προμηθεὺς πασσαλωμένος στὸν Καύκασο ἀλύγιστος μπροστὰ στὴν ἀπάνθρωπη τυραννία τοῦ Δία δείχνει τὴν ἀδικία στὸν ψυχωμένο φυσικὸ κόσμο:

**Ἦ δῖος αἰθήρ καὶ ταχύπτεροι πνοαί,
ποταμῶν τε πηγαί, ποντίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα, παμμῆτόρ τε γῆ,
καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ.
ἴδεσθέ μ’ οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός.**

(Ἦ θεϊκὴ αἰθέρα καὶ γοργόπτερες (τοῦ ἀνέμου) πνοές καὶ τῶν ποταμῶν πηγές καὶ τῶν θαλασσινῶν κυμάτων ἀμέτρητο γέλασμα, καὶ τῶν πάντων μητέρα ἐσύ γῆ, καὶ τὸν παντεπόπτην κύκλον τοῦ ἡλίου καλῶ, κοιτάξτε με τί παθαίνω ἀπ’ τοὺς θεοὺς ἐγώ, ποὺ εἶμαι θεός).

Τὴν ωραία εἰκόνα τὴ ζήλεψε κι ὁ Εὐριπίδης καὶ τὴν ἀντέγραψε σχεδὸν στοὺς Ἡρακλεΐδες του:

**Γᾶ καὶ παννύχιος σελάνα
καὶ λαμπρόταται θεοῦ
φαεσίμβροτοι αὐγαί...**

Μὲ τὰ λίγα παραδείγματα ποὺ ἀνέφερα ἔχω τὴν ἐλπίδα νὰ ἔδειξα ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἕνας θησαυρὸς ὄχι μόνον ἐθνικὸς ἀλλὰ καὶ παγκόσμιος. Θὰ μπορούσαμε βέβαια νὰ ἀρκεστοῦμε καὶ μόνο στὰ Εὐαγγέλια, ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὴν πρώτη ἀύθεντικὴ μαρτυρία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν ἦταν ἀπλὸς λόγος ἀλλὰ ὁ Λόγος. Ὁλος ὁ κόσμος στάθηκε μὲ δέος καὶ θαυμασμὸ μπροστὰ στὴ γλῶσσα, ποὺ θησαύρισε στὸν κόσμον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ἐμεῖς ποὺ τὸν ἔχομε μητρικὸ αὐτὸν τὸν λόγο ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια πρέπει νὰ τὸν φυλάξουμε σὰν πολύτιμο «τζίβαϊρικὸ» (ὅπως λέει κι ὁ Μακρυγιάννης), νὰ διατηρήσουμε τὴ ζωντανὴ μνήμη τοῦ ἠθους καὶ τοῦ ὕφους του ἀκόμα, γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὸν ἱστορικὸ θάνατό μας καὶ κοντὰ σὲ μᾶς νὰ κρατήσῃ καὶ ἡ ἀνθρωπότητα ὅλη τὴ μνήμη τῆς ἀληθείας, ποὺ πάει νὰ τὴ χάσει.

Κι ἂν εἶναι ἀληθινὸς καὶ κρίσιμος ὁ λόγος τοῦ Ντοστογιέφσκι ὅτι ἡ ὀμορφιὰ θὰ σώσει τὸν κόσμον, δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὀμορφιὰ, ὀμορφιὰ στὴν ἔκφραση, στὸ σχῆμα καὶ στὸ νόημα, ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς γλώσσας μας. Ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἕνα παγκόσμιος θησαυρὸς.

Κωνσταντῖνος Γανωτῆς

Ἀθήνα 14/5/2017

Ἐπιμέλεια & Διόρθωση: Κόρμαλη-Γανωτῆ Αἰκατερίνη

Πηγή : <http://konstantinosganotis.gr/omilies-menou>